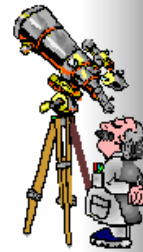

Pojava i razvoj banaka

dr Damir Šehović
Bankarstvo
Podgorica, oktobar 2019.

Sadržaj predavanja

- Razvojne faze
- Periodizacija razvoja banaka
- Predmet nauke o bankarstvu
- Definicija banke
- Bankarske usluge tokom istorije
- Izazovi savremenih banaka

9. oktobar 2019

2

Razvojne faze 1

- Da bi se bolje razumjelo poslovanje današnjih banaka, neophodno je upoznati se sa njihovim istorijskim razvojem
- Preteče današnjih banaka se javljaju još u antičko doba, sa pojavom razmjene, i to u oblastima koja su obilovala prirodnim bogatstvima (Grčka, Rim, Bliski istok)
- Na Bliskom istoku se nastanak banaka (3400-3200 g.p.n.e) vezuje za religijska vjerovanja, tako da su **hramovi bili prvi osnivači "banaka"** (poslovi obavljani uaturi)
- Godine 2500 p.n.e. Vavilonski kralj Hamurabi donosi tzv. **"kodeks o bankarstvu"**, čime bankarstvo prelazi iz vjerske u trgovačku djelatnost
- Napuštaju se hramovi i počinje prava bankarska trgovina
- Ipak, **tek sa pojavom novca možemo govoriti o bankama** u pravom smislu te riječi

9. oktobar 2019

3

Razvojne faze 2

- **Pojava i razvoj novca su usko vezani i sa pojavom i razvojem bankarstva** jer je pojavu i razvoj banaka omogućila pojava kovanog novca
- Ipak, s obzirom da je kovani novac postojao i prije nove ere, svakako ne možemo tvrditi da su oduvijek postojale banke u današnjem smislu riječi
- Usled toga se jedino može govoriti o **razvojnim fazama**
- Pritom možemo razlikovati **četiri faze** kroz koje su prolazile banke kroz istoriju:
  1. Prva faza (počinje od VII v.p.n.e.);
  2. Druga faza (nastaje početkom XIV vijeka);
  3. Treća faza (nastaje početkom XVIII vijeka);
  4. Četvrta faza (nastaje početkom XIX vijeka).

9. oktobar 2019

4

Razvojne faze 3

Prva faza

- Prva faza u razvoju banaka nastaje sa pojavom kovanog novca (negdje od VII v.p.n.e. pa sve do XIV vijeka)
- Prvi kovani novac se javlja u Lidiji oko 680. godine p.n.e.(elektrum) – knez Krez
- Vladarev lik na novcu - Aleksandar Makedonski (336.p.n.e – 323.p.n.e)
- Tada se javljaju rudimentarni oblici bankarskih poslova, kao što su mjenjački, transferni, založni
- U Vavilonu su se pojavile **privatne kuće poznate kao tezauri (skladišta)** gdje su prikupljani razni proizvodi (najčešće hrana) na čuvanje, uz mogućnost pozajmljivanja drugima u naturalnom obliku, uz obavezu vraćanja do naredne žetve i uz veoma visoku kamatu

9. oktobar 2019

5

Razvojne faze 4

- Iz prethodno pomenutog “kreditnog preduzeća” se razvija **mjenjački (sarafski) posao**
- Ovi poslovi su vezani za staru Grčku, i činili su temelj razvoja metalnog novca
- Ukoliko su mjenjači istovremeno obavljali i poslove zajmodavca, oni su nazivani **trapezarima** (grč. trapez – klupa, sto)
- Iz Grčke se tokom III v.p.n.e. mjenjački poslovi prenose u Rim, gdje dostižu svoj vrhunac
- U Rimskoj imperiji su bankari nazivani **“argentarijusi”**
- Argentarijusi su osobe koje su preuzimale depozite i štedne uloge, a zauzvrat su odobravalu kredite i posredovale u novčanom prometu
- Sa padom Rimske imperije se zaustavlja dinamičan razvoj bankarskih aktivnosti, usled invazije Varvara kao i mračnih crkvenih shvatanja
- U feudalizmu je dugo vremena mjenjački posao bio jedini posao
- Ipak, sa razvojem trgovine se ponovo javlja novčani obračun

9. oktobar 2019

6

Razvojne faze 5

Druga faza

- Od X vijeka pa na dalje, obnavljaju se gradovi, te na osnovu toga i banke postaju dio te svakodnevnice
- **Pojava specijalizovanih novčanih ustanova** početkom XIV vijeka predstavlja drugu fazu u razvoju bankarstva
- Dolaze do izražaja **italijanske** (u Sijeni i Firenci) i **španske** banke (u Barseloni)
- Prvom bankom u istoriji bankarstva se smatra Casa di Sant Giorgio, osnovana 1407. godine, od strane guvernera Đenove
- Banke koje su nastajale nakon toga su bile prije svega ustanove platnog prometa, čiji je osnovni **cilj bio da uproste međunarodne novčane transakcije**, zbog čega su **organizovale žiro promet** po računima svojih komitenata
- U XVII vijeku je bio izražen problem kvaliteta kovanog novca, tako da je **1609. godine u Amsterdamu** nastala banka koja je bila u vlasništvu grada, da bi riješila problem krivotvorenja novca, tako da ista predstavlja preteču državnog regulisanja ponude novca, odnosno centralne banke

9. oktobar 2019

7

Razvojne faze 6

Treća faza

- Početkom XVIII vijeka nastaje treća faza u razvoju bankarstva, čija je osnovna odlika bila **osnivanje niza bankarskih ustanova privatnog i javnog karaktera**
- Tokom XVIII i XIX vijeka su organizovane veće bankarske institucije privatnog i javnog vlasništva
- Mnoge od tih institucija su imale meteorske uspone i padove (bankrotstva), ali su bez obzira na to ostavile dubok trag u razvoju bankarskih poslova
- Tako je u Francuskoj 1716. godine osnovana "Banque Royale" (na osnovu ideje Džona Loa), u Rusiji je 1754. godine osnovana "Komerck Banka", u Engleskoj 1834. "Westminster Bank" i sl.

9. oktobar 2019

8

Razvojne faze 7

Četvrta faza

- Četvrta faza u razvoju bankarstva nastaje početkom XIX vijeka, najprije u Engleskoj a zatim i u drugim zemljama
- **Banke se osnivaju kao akcionarska društva** sa velikim sopstvenim (osnivačkim kapitalom), posmatrano u odnosu na ranije periode
- Njihovo osnivanje je **povezano sa industrijalizacijom**, tako da su ove banke napustile finansiranje države i posvetile su se posredovanju kreditnog i platnog prometa
- Na osnovu relativno visokog učešća sopstvenog kapitala, iste su uspjele da koncentrišu ogromna tuđa sredstva kroz **razgranatu filijalsku mrežu**
- Ovu fazu karakterišu i **počeci naučnog istraživanja** suštine bankarskog poslovanja (utvrđuju se zakonitosti u bilansima, formulišu strategije i sl.)

9. oktobar 2019

9

Periodizacija razvoja banaka 1

- Svjetsko bankarstvo u finansijski razvijenim zemljama je prošlo kroz tri etape svog razvoja:
  - ❑ Period konzervativno-uslužnog bankarstva (60-tih godina XIX v. – 60-tih godina XX v.);
  - ❑ Period industrijsko-proizvodnog (savremenog) bankarstva (60-tih godina XX v. – 90-tih XX v.);
  - ❑ Period planetarnog bankarstva (90-tih godina XX v. – danas).

9. oktobar 2019

10

Periodizacija razvoja banaka 2

Konzervativno-uslužno bankarstvo

Definicija konzervativne banke: Banka je važna i specifična bankarska institucija čija je osnovna djelatnost prikupljanje depozita i na toj osnovi odobravanje kredita.

- Klasična banka je davalac i primalac bankarskih usluga, u okviru kojih prima depozite i odobrava kredite
- Klasična banka je imuna na pritisak konkurencije (tražnja za kreditima je uvijek veća od ponude depozita)
- Klasična banka se bavi posredovanjem, bez sluha za želje klijenata
- Klasična banka je privilegovana finansijska institucija
- Klasična banka ima siromašnu lepezu ponude, kako na strani depozita, tako i na strani kredita ("uzmi ili ostavi")
- Klasična banka ima jeftin marketing
- Klasična banka mijenja stil prema okruženju, ali ne i prema tržištu

9. oktobar 2019

11

Periodizacija razvoja banaka 3

Industrijsko-proizvodno bankarstvo

Definicija savremene banke: Savremena banka je ona poslovna banka koja svoj bankarski proizvod kao rezultat njene osnovne djelatnosti plasira na finansijskom tržištu, putem i preko koga ostvaruje dobitak ili gubitak.

- Razlog osnivanja banke je ostvarivanje prinosa na uloženi kapital
- Riječju, banka je samo jedan od onih organizacionih formi preko koje vlasnici kapitala stižu prihod ne samo po osnovu kamate i provizije, već i po osnovu rente, dividende, eskonta, lombarda i slično

9. oktobar 2019

12

Periodizacija razvoja banaka 4

- **Prednosti u odnosu na konzervativno-uslužno bankarstvo:**
  - Osnovna djelatnost je proizvodnja bankarskog proizvoda
  - Plasman proizvoda se ne ostvaruje ponudom pojedinačnih bankarskih usluga već formiranjem ponude svojih proizvoda po principu "ključ u ruke"
  - Posledice promašaja su ograničene na nju samu
  - Decentralizacija odlučivanja i centralizacija informacija
- **Karakteristike ovog perioda:**
  1. Savremeni menadžment
  2. Profesionalni kadar
  3. Savremena organizacija, tehnologija i kontrola procesa rada
  4. Bankarski marketing
(sejov zakon - prodajna orijentacija - marketing orijentacija)

9. oktobar 2019

13

Periodizacija razvoja banaka 4

Planetarno bankarstvo

- Nastanak planetarnog bankarstva je rezultat:
  - Oštre konkurencije na finansijskom tržištu 90-tih godina (kao posljedica deregulacije)
  - Tehnološke revolucije
  - Stvaranja planetarnih banaka koje posluju na globalizovanom tržištu

9. oktobar 2019

14

Periodizacija razvoja banaka 5

- Osnovne karakteristike planetarnog bankarstva su:
  - Proizvodnja tržišno-segmentiranog procesa
(Banka sada zbog narasle konkurencije mijenja svoju poslovnu politiku i umjesto bankarskog proizvoda pojedinim tržišnim segmentima nudi bankarski proces za tržišni segment i nepoznatog kupca)
  - Koncentracija u bankarstvu
(Čitava planeta postaje jedno veliko tržišno bankarsko selo)
  - Elektronsko-automatizovani proces bankarske djelatnosti
(ATM, EFT/POS terminali, platne kartice, kućno bankarstvo, Internet bankarstvo, mobilno bankarstvo)

9. oktobar 2019

15

Predmet nauke o bankarstvu 1

- Za razliku od nauke o finansijama, kao šire naučne discipline, koja izučava monetarne finansije (novac i kredit), javne finansije (finansijska djelatnost države i drugih pravnih lica javnog prava) i poslovnih finansija, **nauka o bankarstvu je uža naučna disciplina**
- U odnosu na nauku o monetarnim finansijama, koja izučava monetarni sistem i monetarno-kreditnu politiku, **nauka o bankarstvu se bavi bankarstvom kao podsistemom u okviru finansijskog, monetarnog i kreditnog sistema**, odnosno sadržajem i strukturom bankarskog sistema i bankarskog poslovanja
- Nauka o bankarstvu je na početku imala mikroekonomsku orijentaciju budući da se bavila internim pitanjima funkcionisanja banaka, da bi vremenom sve više popimala makroekonomsku orijentaciju.
- Ipak, **danas je ispravnije govoriti o kombinaciji mikro i makro pristupa nauke o bankarstvu**, budući da njen značaj kao specifičnog novčanog preduzeća, ipak značajno prevazilazi bilo koje drugo preduzeće, ali se zbog toga ne smije ni zanemariti njegov mikroekonomski karakter.

9. oktobar 2019

16

Predmet nauke o bankarstvu 2

- **Bankarstvo se prvenstveno bavi:**

1. Funkcijom, ulogom i organizacijom banaka u bankarskom i kreditnom sistemu;
2. Bankarskim poslovima – depozitnim, kreditnim i ostalim poslovima, kao i načelima bankarskog poslovanja;
3. Monetarnom, deviznom i kamatnom politikom centralne banke koje opredjeljujuće utiču na poslovanje banaka;
4. Opštim privrednim i monetarno – finansijskim djelovanjem banaka i drugih finansijskih institucija.

9. oktobar 2019

17

Definicija banke 1

- Ne postoji univerzalna definicija banke
- Definicija je najčešće tretirana sa aspekta funkcija koje obavlja
- Banka je posredničko preduzeće koje mobilize i koncentriše slobodne finansijske resurse (najčešće depozite) i vrši njihovu alokaciju (najčešće kredite)
- **Banka vs preduzeće** (sličnosti i razlike)
- Sličnost: samostalan subjekt, maksimizacija profita
- Razlike: strogi nadzor društva kod banke, banka zarađuje uglavnom na razlici u kamati, glavna aktivnost primanje i davanje novčanih sredstava

9. oktobar 2019

18

Definicija banke 2

- “Banka je finansijska institucija koja na tržištu istupa kao primalac i davalac kredita”
- Osnovni nedostatak definicije - ne obuhvata sve vrste banaka
- “Banka je preduzeće koje se profesionalno bavi uzimanjem kredita”
- Prednosti: naglašava se suštinsko svojstvo banke, omogućava razvrstavanje banaka u određene grupe
- Nedostaci: i druge finansijske institucije podpadaju pod ovu kategoriju (osiguravajuća društva npr., saznajemo da li je nešto banka na osnovu analize pasive a ne na osnovu naziva)

Definicija banke 3

- Sveobuhvatna definicija:

“Banka je specifični tržišni subjekt, sui generis preduzeće, koje na osnovu prenijetih ovlašćenja i povjerenja posreduje u transferisanju tuđih sredstava, prije svega na kreditnoj osnovi, obavljajući sve depozitne, kreditne i novčane transakcije između finansijski suficitarnih i finansijski deficitarnih transaktora, vršeći pritom sekundarnu emisiju novca”

Definicija banke 4

- Sastavni djelovi definicije:
  1. Banka je **samostalan privredni i tržišni subjekt**;
  2. Banka je **preduzeće sui generis**;
  3. Banka se zasniva **na prenijetim ovlašćenjima i povjerenju**;
  4. Banka ima **posredničku ulogu** u transferisanju sredstava između finansijski suficitarnih i finansijski deficitarnih transaktora;
  5. Banka obavlja sve **depozitne, kreditne i novčane transakcije svojih komitenata**, pri čemu se odvija **sekundarna emisija novca**.

9. oktobar 2019

21

Bankarske usluge tokom istorije 1

“Starije” bankarske usluge:

- Obavljanje mjenjačkih poslova
- Eskontovanje trgovačkih papira
- Usluge štednih uloga
- Čuvanje predmeta od vrijednosti i potvrde o vrijednosti
- Podrška državnim aktivnostima pomoću kredita
- Usluge tekućih računa
- Povjereničke usluge

9. oktobar 2019

22

Bankarske usluge tokom istorije 2

"Novije" bankarske usluge:

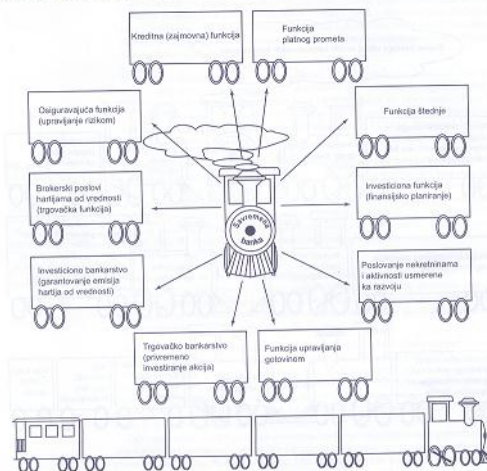
- Odobravanje potrošačkih kredita
- Finansijske savjetodavne usluge
- Upravljanje gotovinom
- Usluge lizinga opreme
- Usluge odobravanja zajmova za započinjanje poslovanja (posebno u oblasti visokih tehnologija)
- Prodaja osiguranja
- Upravljanje sredstvima penzionih sistema
- Brokerske usluge
- Usluge emisije HOV
- Usluge investicionih fondova
- Usluge trgovačkog bankarstva

9. oktobar 2019

23

Bankarske usluge tokom istorije 3

PRIKAZ 1-4 Usluge koje pruža savremena banka

9. oktobar 2019

24

Izazovi savremenih banaka 1

- Bez obzira na dugu istoriju bankarstva i njihov uspjeh, jaki konkurenti iz finansijske oblasti, uglavnom iz Evrope, pojavili su se tokom protekla dva vijeka kao izazov bankama
- Među najstarijima su bile **kompanije za životno osiguranje**, kao i osiguravajuće **kompanije za štetu nastalu na imovini** (u XVII i XVIII vijeku)
- Novi konkurenti iz finansijske oblasti se javljaju u XIX vijeku, na čelu sa **štedionicama**, osnovanim u Škotskoj 1810. godine
- **Štedno-kreditna udruženja** su se pojavila u SAD-u tokom 1830.-tih godina, podstičući građane na štednju
- **Investicioni fondovi**, kao najznačajniji konkurenti bankama tokom protekle dvije decenije, pojavili su se u Belgiji 1822. godine
- **Fondovi tržišta novca** je javljaju početkom 1970.-tih godina, pružajući stručne usluge građanima i institucijama u poslovima vezanim za upravljanju gotovinom
- Na kraju se javljaju i **hedžing kompanije**, koje su se naglo razvile tokom 1990.-tih godina

9. oktobar 2019

25

Izazovi savremenih banaka 2

- Dakle, možemo konstatovati da se savremene banke danas nalaze pred brojnim izazovima od strane konkurentnih organizacija, u koje spadaju:

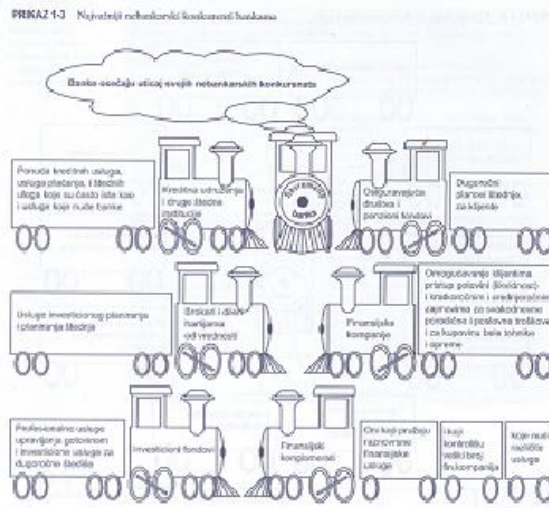
- Štedionice
- Kreditna udruženja
- Fondovi tržišta novca
- Hedžing kompanije
- Brokerske i dilerske kompanije
- Finansijske kompanije
- Finansijske holding kompanije
- Osiguravajuća društva

9. oktobar 2019

26

Izazovi savremenih banaka 3

9. oktobar 2019

27

Izazovi savremenih banaka 4

Da li banke odumiru pred narastajućom konkurencijom???

9. oktobar 2019

28

Hvala na pažnji!!!

damirsehovic@yahoo.com

9. oktobar 2019

29